

Новае ў выхаванні

Мама па кантракце

Не так даўно пусціла парасткі на Чашніччыне новая форма
выхаваўчай работы, якую ўжо ахрысцілі прыёмнай сям'ёй

Не кожны з нас адукавае вясковае жыццё. Толькі на першы погляд здаецца нам, што ў вёсцы рай: прырода, з якой можна зліцца ў адзіным душным парыве, побач рэчка ці возера, лес з грыбамі ды ягадамі... жывы не хачу, Асблыва ўлетку. Так — і лес, і рэчка, і чыстае паветра, але ўсё роўна нашым вяскоўцам, асблыва тым з іх, якія не б'юць лынды, а трываюць вялікую гаспадарку, трэба ўручаць выхавальніку ўзнагароды, а пры сустрэчы адмажыць перад ім шуканьне.

Ірына Іванавна да Сяргея Рэнардавіч Пушновых жывуць у маленькай вёсцы Шары, на Чашніччыне. Вёска — ўсяго дзесяць хат, а калі пачынаць з іх "жывыя", атрымаецца і яшчэ меней. Да суседняй Зялёнай, куды ходзіць у магазін, няма нават грабейкі, напрыклад шпальчаруць шаравыя ці хлывы вузенькай паліваюць суседзі, а ўвясну, калі разліваецца па лагчыне вада, балансуецца на пладчыцы.

Калі да Пушновых прыязджае машына, прывозіць газавы балон, застаецца толькі Богу маліцца, каб падмарозіў ці падсушыў дарогу. Бо іначай машына спыніцца кіламетры за паўтара-два там, дзе закінчаецца маральнае дарожнае і пачынаецца вясковае асяроддзе. Бедажар пачынаецца з гэтых вёсак, якія ўвясну ці ўвосень трэба адольваць хіба на ўсюдыходзе. Каб толькі адна гэта яма была на той дарозе...

Толькі ж не падумаць, што маладая сям'я Пушновых носьціца са сваімі скаргамі па інстанцыях, які чыгыз з пісанню тораба. Зусім не, хутчэй наадварот: гэта велікая праста, сціпласць вясковае людзі, цягавітасць, не цураюцца ніякай фізічнай працы. Працы для іх цяжэй не бывае ўвогуле. І праблемы свае, не выносячы надта на людзі і не перакладаючы на чужыя плечы, пры- выклі яны вырашаць самастойна. Цяжка? Вядома ж, нялёгка. У хату да Ірыны Іванавны і Сяргея Рэнардавіча ў брудных чаравіках не папо- чаюцца — сумленне замагае. Жарты жартамі, а васьмь у нінью хату заходзіць, і хочацца забавіцца пры модную зарэзаваную разважача, кся, дэ- рэчы, прышла ў вёску не так даўно як хасціна гарадской культуры. У Пушновых хата вялікая, прасторная, светлая, з густым абстаўленам мэбляю. А паласу! А дыяно! А чысціна! Пра тых гаспадароў кажуць, што ў іх хаче пылінка за пылінкай ганяецца з дубінай. Соцыялісты, і хочацца Праўда, праўда ж, як кажа гаспадарыня, па ўласным жа- данні. Прайдзе дожджык — і замойце, які ўднёй яму ўсё роўна. А манцеры паходзяць вакол, пасмяюцца, дый пае- дучы, яшчэ ўгрозліва: буд-

дзецца, маўляў, абуралася — зусім адключылі. А што, і ад- клучаць. Справа ў тым, што тэлефон у Пушновых — на штучных правах. Як бы і ёсць, як бы і няма яго. Стала кроп- ка ў суседа, а да іх праймаюць няпраўды падведзена паралель. Як жа ім у далёкай вёс- цы жыць без тэлефона, маю- чы на руках... шасцёра дзя- чей. Дзеці ёсць дзеці, яны, бывае, хварэюць... Зноў жа, не ўбавіла пакуль маладая сям'я, на гэтай вялікай ха- ладзілішчы. Летам праблема — куды падзець малако. Збылішчы прыязджае толькі раз, у абеда, асцінае ж ма- лако кісае. Мабыць, нявыгадна калгасу пасылаць малака- боршчыка па некалькі разоў у далёкую, маленькую вёску.

Дзяржава ў першую чаргу кілапосціца пра выгаду, падліваючы кожную капейку, чого не скажаш пра маладую сям'ю Пушновых, якая, маючы тры ўласныя дзеці, узла на выхаванне з Аршанскага дзіцячага дома... яшчэ траіх.

— Ды нежы яны прывыклі ўжо, — расказвае Ірына Іванавна, — спачатку бралі дзя- чей улетку, на адрадаўленне, а затым вырашылі, што час наставіць парадніцка назаўсёды.

Ці думалі Пушновы пра нейкую выгаду, добраахвотна пагадзіліся? — дапамагаю дзяржаве выхоўваць беспры- тупых дзяцей? Наўрад ці. Якая выгада, калі новастворан- ная мнагасемейная сям'я не мае права нават на элемен- тарныя льготы: скажам, на скрыду пры аплатах за электра- энергію ці за газ. Платціць ёй дзяржава адпаведны грошы на дзяцей — на трох выходзіць сто семдзесят тысяч, і яшчэ сто дзесяць атрымлівае маці, якая аформіла выха- вальніцтва... па кантракце. Не густа загідацца для высока- вай сям'і, дзе ўвесь працоўны даход — зарплата бацькі-ме- ханізатара. Вось і застаецца адна надзея — на зямлю, на гаспадарку. Зямля і корміць, і дзяцей апрацае, і хату аб- стаўляе. Не дзіва, што пакуль не сабралі Пушновы на вялікі халадзільнік.

Не так даўно пусціла па- расткі на Чашніччыне новая форма выхаваўчай работы, якую ўжо ахрысцілі прыёмнай сям'ёй. Чашніцкі раён стаў адным з першых на Віцеб- шчыне, дзе ўкараецца гэты, безумоўна ж, вельмі цікавы педагогічны эксперымент. Гу- тарыць з Лідзіяй Васільеўнай Багдэяж, галоўным спецы- ялістам па ахове дзяцінства аддзела адукацыі Чашніцкага райвыканкама.

— Патушкі, калі лас- ка, Лідзія Васільеўна, чым адрозніваецца агляку ад бацькоў па найме?

— Апакуны становяцца, як правіла, блізка, сваякі не- паўналеткаў. Агляку ат- рымлівае пэўнае грашовыя

выплаты на дзяцей. Маці ж (ці бацька), намушчыў у дзяржа- ву на працу сямейнага выха- ванна, акрамя гэтых самых выплат, — яшчэ і зарплата. Да таго ж, наймацца могуць не толькі блізкія дзіцяці.

— Вельмі цікава, і якім чынам можна аформіцца на такую працу?

— З асобамі, якія таго па- жадалі, мы заключаем дамо- ву-кантракт спачатку на паўгода, затым можна на год, на тры і г.д.

— Шылькі зарплата ў бацькоў па найме?

— Прыстойна. Зарплата (без уліку адукацыі) на ўзроўні настаўніка з вышэйшай аду- катнай другой катэгорыі.

— Колькім дзецім у раё- не папашаваў трапіць у прыёмныя сям'і? Адуку- гэтыя дзеці?

— У асноўным з Аршанска- га дзіцячага дома, адзін — з Віцебска. Баруць і па-двое, і па-трое, і па адным дзіцяці. Дарчы, колькі б ні ўзялі, зар- плата налічваецца ўсё роўна адпаведна. Можна, гэта і не зусім справядліва. Акрамя Шаравы, прыёмныя сям'і створаны таксама ў вёсках Цяліна, Новая Зара.

— Ці кожны мае права вольна аформіцца на працу "працаўладкава- ча"?

— У прынцыпе, кожны...

— Але ж не падпісваецца вы дагавор з любым чала- векам з вуліцы?

— Вядома ж, не. Спачатку прыглядаецца, вызначаюць будучы бацькоў, затым выязд- жаю на месца іх жытараства, абследаюць жыллёвыя ўмовы, цікавіцца, колькі ў іх сваіх дзяцей.

— Баруць чужых дзяцей не толькі бізэснэс- бацькі?

— Як жа! Вось наядуся сям'я ўзяла на выхаванне двух хлопчыкаў. Бацьку вельмі ха- чэлася сына, а нараджаюцца адны дачкі. Выраслі ўзрост хлопчыка з дзіцячага дома, пахвалі выбіраць, а спада- баліся двое. Абодвух і ўзялі. Зараз у сям'і — шасцёра дзя- чей.

— Трэба быць са- прудным героем, каб ад- жаць на такі ўчынак. Ды- вое, што думалася. Спра- ва, безумоўна ж, цікавая, тут адрозніваецца зойдоў забавіш: і магчымы працаўладкавацца, і забі- печыць сям'ю матэрыяльна ў наш цяжкі час. Не надта вялікія грошы, але як для выскоўцаў, дык і немалыя ў параўнанні з тымі капей- камі, якія ім пладзіць у ка- лгасе і стаж працы ідзе. Скажам, тая ж Ірына Іванавна Пушнова, якая раней працавала выхавальніцай у дзіцячым садзе, займела зноў магчымы не толькі працаўладкавацца, але і вярнуцца да любімай пра-

цы, яшчэ й дома. Але ж і рызыкоўна. Што калі пайдуць у бацькі на найме людзі выпадковыя, несум- ленныя, хіццява да грошай? Заклучыў кантракт на га- док-другі, і жыць спакойна за кошт дзяцей. Яшчэ і працаваць будучы дзеці на гаспадарцы. Чудова! А надакучылі і да пабачэн- ня...

— Вядома ж, ніхто не можа даць гарантыі. Але пакуль не спытаюцца валам вальці ў выхавальніц-кантрактнікі. Чаргі ў нас няма. Наадварот, і ў газету аб'явы даю.

— У асноўным, бацькі аўтаматычна пазбавляю- ца зарплату выхавальніка?

— Вядома.

— І сапраўды, калі пачынаеш раздумваць, загібляючыся ў нозавым гэтай новай формы выхавання, разумееш, на- колькі яна хістка, недаскан- лая, рызыкоўная. З аднаго боку, здавалася б, добра: дзіцячыя дамы ў нас пера- поўненыя. І калі дзяцей разбіраюць па сям'ях, якіх у кожнага з іх з'яўляюцца мама і тата — што ж тут кепскага? Можна нават залучыць вочы на тое, што ад "кан- трактнай мамы", хочаш — не хочаш, нясё душком камер- цынага разліку. Але ж не будзем такімі пэсімістамі. Па- верым, што большасць чэста бацькоў, якія наймаюцца на працу сямейнага выха- вальніка, робяць гэта абса- лютна бескарэсна. Паверым, што гэтыя бацькі пераважаюць сваёй большасцю акажуцца сапраўднымі альтруістамі. І ўсё ж, нават калі адной "ма- мам" уздумацца раптам ска- саваць кантракт, што аджа за гэты педагогічны брак? Альбо крайнім акажацца той жа спецыяліст па ахове дзяцінства, якому, шчыра скажам, дасталася вельмі ж адказна і цяжкае ноша. Трэ- ба душу кожнага найміта, як рэнтгенам, прасвятліць. Але ж чужая душа — заўсёды па- цёмкі. І хто потым, і як рас- тлумачыць дзіцяці, куды знікла яго новая мама? Між тым, непрадаўжэнне кантрак- ту, наколькі я разумею, як быццам і не з'яўляецца процізаконам. Кожны мае права праць год, а ці праз тры, такім арыгінальным чынам паламіць падлетку лёс. Але ж нашыя дзеці — гэта не цацкі, якія можна ўзяць на час, каб нагуляцца, і не рэчы хатняга

ўжытку, якімі можна абза- веціся часова, напрат. Га- та — жывыя людзі, да таго ж, вельмі ранняе людзі, лёс якіх ужо, між іншым, адзін раз па- ламілі. І пра гэта таксама не трэба забываць.

Дзякуй Богу, на Чашніччыне пакуль усё спа- койна. Не так даўно на пася- джэў раёнага выхавальнага камітэта прынята рашэнне аб стварэнні чарговай, пятай па ліку, падобнай сям'і. Жы- ўе яна ў вёсцы Цяліна. Як мы казалі ўжо, у Алі Ільінічы і Яфіма Іванавіча Петрушэн- каў, як на грэх, нарадзілася адны дачкі. Хацелася гаспа- дару сына. Так і з'явіліся ў бадай жаночай кампаніі пяцігадовай Арцём і Віталік. Хлопцы бойкі, інтэрнакці, паліты і рот не задура. А та- рызы! Да незнаёмага чала- века адразу ж з роспятамі кідаюцца. Смяюся: выраст- туць, мусіць, стануць жур- налістамі. А пакуль ішчаліся бацька кожную суботу сця- гае іх у ласні бярозавым вёскамі. Шчочкі ў пацаноў чырвоныя, самі пры- садзісты, крамяныя, як ба- рыс. Міжволі залюбуецца і пазадросці маладой сям'і, іхным сапраўдному чалавечаму ішчасцю. Зноў жа, на кішку працуе ўся сям'я. Тры каровы, цёлка, конь, куры. Руплівыя, ця- гавітыя гаспадары. Паболей бы нашым беспрытупным дзіткам такіх васьмь мам і тат! Пра спыненне нейкага там кантракту нават і думак ня- ма. Вясковыя ставяцца да Петрушэнкаў хутчэй спа- вядана, хача і не ўсе разу- меюць, тагока дзіцятва. Ва ўмовах вёскі, дзе ўсе адзін аднаго ведаюць і кожная ха- та, можна сказаць, празрыс- та, як акавэрны, пытанне аб нейкім там "скарыстанні не па прызначэнні" прыёмных дзяцей — неактуальнае. Да таго ж, у прыёмныя сям'і ча- ста наведваюцца сацыяльны педагогі з мясцовай школы.

Тым часам сацыяльны пе- дагог Сяргей Іванавіч Ка- лашнікова пераконаў мяне, што кантроль — зусім не га- лопнае ў дачыненні да прыём- ных сям'яў. Як-нік, аб-каму дзяцей на выхаванне не даюць. Галоўнае — дапамагчы слухна- парадка, даць пэўныя мета- дычныя рэкамендацыі, уліча- ючы той факт, што бацькі з прыёмных сям'яў не заўсёды маюць педагогічную адукацыю. Таму і створаны пры Ціліскай сямейнай школе інфармацый- на-кансультацыйны пункт, ку- ды заўсёды могуць прыйсці бацькі па кваліфікаваную пара- ду.

Такім чынам, Чашніччыне спякі першы блін, зямлюшыя чэста па новым педагогічным рэцэпце. І хоць той рэцэпт па- куль яшчэ толькі эксперы- ментальны, хоць выклікае ім пакуль больш пытаньняў, чым у- трымае адказаў на іх, усё ж прыёмныя, што блін гэты не выйшаў каляком. Першым прыёмным сям'ям у раёне па- куль яшчэ толькі год. Ці пры- жыўца яны, ці апраўдаюць сябе — пакажа час. Але ўжо за- раз можна сказаць: лепей мець справу з бацькамі на найме, чым з арміяй беспрытупных і пазбавленых догляду дзяцей, як, напрыклад, у Расіі.

Сёння на Чашніччыне бес- прытупных дзяцей пакуль што няма. А заўтра?..

Уладзімір МІХНО.

У тэатры моды - новы сезон

Свой Новы Тэатральны сезон адкрыў тэатр моды трыкатажных вырабаў, які створаны ў Мінскай пра- фесійна-тэхнічнай вучылішчы №11 тры гады на- зад і пакуль застаецца адзіным у сталіцы.

Менавіта з гэтай калекцыі нацыянальнага адзення, якую прадстаўляюць на здымку на- вучэнцы, звычайна пачынаецца паказ мадэляў тэатра. Калі прыгледзецца, традыцыйны бел-чырвона-чорны колер пераплецецца ў знакавы асця- мент. Здавалася б, тут немаг- чыма не паўтарыцца. Але ажурнае пляценне і філігран- ная вышыўка ствараюць не- паўторныя гамавы каларыт. Ён задавальняе нават самых ка- прызных модніц. Спадабюцца ім і фасоны сукенка, касцю- маў, спадніц, джэмпераў. Яны быццам сышлі з самых зна- камых подмумаў.

Канешне, модныя ча- сотысы, сусветныя паказы ма- дэляў служаць нам крыніцай творчых задумак, — дзеліцца сакрэтамі "мадэльнай кухні" намеснік дырэктара вучылішча Наталія Ільініна Бугравец. — Але творчасці і фантазіі патра- вое і сам працэс навуковага буд- дучага вывучэння. Дзяржава не толькі ўвучае ручную, ма- шыннай вязы, а і мадэліра- ванню і канструаванню адзен- ня. У гэтым дапамагае ім мас- таства вопытных майстроў На- таліі Шалалі, Наталіі Пінчук, Наталіі Шаўчэнкі, Надзеі Ас- таповіч.

Калі ў нас сталі выраб- ляць унікальнае адзенне, за- хацелася, каб яго ўбывалі многія, — працягвае размову Наталія Ільініна. — Раней для такога паказу выкарыстоўвалі звычайныя выстаўкі. Але рух, музыка, тая ж грацыя вельмі пасуюць для раскрыцця пэўнага вобраза. Вось так і ўзнікла патрэба ў стварэнні тэатра.

Гэтая падзея стала ад- крыццём і новых талентаў на-

вучэнцаў. Глеб Лявонаў і Сяр- гей Шкатула, Інга Даніліччы і Каця Бутух нават і не мары- лася манекенчыкамі. А па- глядзіш на іх дэфіле — працу- юць вельмі прафесійна.

Прафесіяналізм закладзе- ні і ў аснове самых вырабаў. Калекцыя тэатра папоўнілася "чорным жэмчугам", "Птуш- кай-феніксам", "Полымем радасці" і "Вясновым квет-

камі". Адны толькі назвы ча- гартыя! Бліскучыя ляржэ, штучныя кветкі, скуранныя ланцужкі і нават пер'е прыго- жа аздабляюць адзенне.

Хутка прыкільнікі моды ўбачаць новую калекцыю — трыкатажныя авангард.

Аля КЛЮЙКО.

Фота Мікалая БУДЧАНІНА.

Хоць пісьмо і не надрукавана

У рэдакцыю зварнулася настаўніца Ветчынскай базавай школы Жыткаўскага раёна М.Б.Чэчка з наступным пытаннем: ці мае права адміністрацыя школы выкарыстоўваць прызначаны наставнікам надбавкі для рамонтнай школы і г.д.?

На пісьмо адказаў начальнік Гомельскага ўпраў- ления адукацыі А.В.Лук'яновіч:

Упраўленне адукацыі Го- мельскага аблвыканкама па- ведае, што надбавкі за вы- сокай творчай вытворчасці дасягненні ў рабоце, склада- насць працы, а таксама за выкананне асабліва важных працоўных мерапрыемств, выкананых работ. Так, за студзень 2002 года сумы

надбавак педагогічным ра- ботнікам школы склалі ад 11211 рублёў да 25271 рубля.

Грошы, вызначаныя на ўстанавленне надбавак і раз- меравання работнікам па загаду дырэктара, павінны быць выплачаны па веда- масці, канкрэтнаму работніку.

Упраўленне даручыла адпаведна адукацыі. Калі- канцавага райвыканкама пра- весці праверку мэтавага вы- карыстання бюджэтных срод- каў у Ветчынскай базавай школе і аб выніках праінфар- міраваць упраўленне і калек- тыў школы.

Юбілей

Вышэйшая ўзнагарода

"Не дзіцячы" 25-гадовы юбілей адзначыў Наваполацкі яслі-садок №3

Ён быў адкрыты ў 1977 годзе вытворчым аб'яднан- нем "Палімір", але васьмь ужо да гадзі падпарадкоўваецца Наваполацкаму гарадскому аддзелу адукацыі. На сёння гэта адзін з дзіцячых садкоў у Наваполацку, дзе выхоўваюць дзеці з парушэннямі зроку.

Дзіцячы яслі-садок №3 уяўляе сабой камбінаваны тып дашкольнай дзіцячай устанавы, дзе функцыянуюць як агульнаразвіццёвыя, так і кампенсацыйныя групы, у якіх праводзіцца лічынне — пра- філактычнае абліяцыі, каар- дынацыя рухаў, меліцыя, ап- тавыя захворванні вачэй. Педагогічныя калектывы ў складзе 26 педагогаў працуе па нацыянальнай праграме "Палеска" і альтэрнатыўных праграмах: "Дзяцінства", "Развіццё", "Вясёлка". Ак- тыўна вядзе пошук новых форм работы з дзецьмі, вы- карыстоўвае элементы сіста- мы "Сямейнае выхаванне" Т.Даронавай, Н.Крыловай, Х.Шулца, музейнай педа- гогікі. З мэтай выхавання свя- домых беларусаў сумеснымі намаганнямі работнікаў дзі- цячага садка і бацькоў стве- рана "Беларуская хатка", дзе і самі выхавальнікі, і народныя ўмелыя знаёмыя малых з беларускай вышэйшай ра- боты. Стала ўжо традыцый- ным адзначэнне Калей- ды, Масленіцы, Гуканне ясы- ны, Вялікадэнне, Купалле і іншыя народныя святы. Ужо некалькі гадоў запар дзіцячы садок супрацоўнічае з По- лацкім гісторыя-культурным запаведнікам і Наваполацкім музеем гісторыі культуры, у выставачных залах якіх выха- ванцы садка — частая госці.

Псікалагам і педагогам у садку з усімі дзецьмі пра- водзіцца дыягностыка інтэ-

ралежыць свой зрок. Да таго ж многія з дзяцей маюць мажлівасць замещаваць да- сягнутыя паліяванні, навед- ваючы створаныя тут па- дрыхтоўчыя класы.

Шмат хто з работнікаў садка адзначае яшчэ адзін юбілей — 25-годдзе свай- працы ў гэтай установе. І са- мым першым такім чалаве- кам, які тут пачаў працу, з'яўляецца Ганна Міхайлаўна Каваленка, намеснік загадчы- ка па гаспадарчым частцы. Нельга не адзначыць і сама- аднаасобнае выхавальнае ка- рэкцыйнае групы: Надзеі Міхайлаўны Цяпалы, Людмілы Уладзіміраўны Міхашвай, Зоі Іванавны Арцём'евай, Іны Паўлаўны Кухнінай — для сваіх выхаванцаў яны з'яў- ляюцца дарадчыкамі і добрымі сябрамі. А васьмь бачыць як ма- га лепш навакольнае свет да- памагае на працягу 25 гадоў урач-афталмолаг Людміла Аляксандраўна Ясюкевіч. Са- праўдным майстрам кулінар- ных спраў за гэтыя гады стала шэф-повар садка Лю- боў Міхайлаўна Зямніцкая.

Але ніякая ўстанова не можа абысціся без добрага кіраў- ніка. Зінаіда Уладзіміраўна Гу- працуе тут больш як 20 гадоў, і мае ўклад у агульную справу мае вялікае значэнне.

Для кожнага педагога ці не найвышэйшай ўзнагаро- дай бывае радасная ўсёшча- ка дзіцяці. Гэтую ўзнагароду ў Наваполацкім яслі-садку №3 выхавальні атрымліва- юць кожны дзень. І, стаўшы ўжо дарослымі, былыя выха- ванцы часта заходзяць сю- ды, каб хоць на нейкі час вярнуцца ў далёкую краіну дзяцінства.

Вольга МІНЯНКО.

Выбіраем професію

Чым больш інфармацыі, тым вышэйшы шанц

Перад кожным маладым чалавекам у свой час пастае пытанне выбару будучай прафесійнай дзейнасці. Вядома, гэтая праблема хвалюе не толькі саміх юнакоў і дзяўчат, але і іх бацькоў. Са сваімі пытаннямі яны звяртаюцца да класнага кіраўніка, імкнучыся з яго дапамогай знайсці ад- касы. Як паспрабую дапамагчы падрыхтоўца да бацькоўскай сходзі, тэматыка якіх будзе прысвечана выбару прафесіі.

Рытуячыся да сустрэчы з бацькамі, класны кіраўнік павінен добра ўсвядоміць, што канчатковае рашэнне ў гэтым пытанні застаецца не за бацькамі, а за самай мала- дым чалавекам. Бацькам лепш заняць пазіцыю дарад- чыкаў, памочнікаў, кансультан- таў.

Выбіраючы професію, не- абходна:

1. Вызначыць свае здоль- насці і магчымасці, інтарсы і схільнасці, якія могуць са- дзейнічаць поспеху ў наву- чанні і працы.

2. Атрымаць інфармацыю аб прафесіях, якім аддаецца перавага: аб характары і ўмо- вах працы, патрабаваннях да спецыяліста, перспектывах росту і інш. Пажадана лабы- ваць на рабочых месцах, па- гутарыць са спецыялістамі, даведвацца, у якіх навуковых установах і на якіх умовах можна атрымаць гэтую спе- цыяльнасць.

3. Высветліць магчымасці працаўладкавання.

4. Прааналізаваць усю са- браную інфармацыю, пагу- тарыць са спецыялістам-праф- кансультантам.

Дзе ж можна вызначыць свае здольнасці і магчымасці, інтарсы і схільнасці?

Першае месца — школа, а менавіта яе сацыяльна-псіха- лагічная служба, калі такая існуе. Яна павінна мець псіха- лагічны і прафесійны тэсты, якія дапамогуць падлетку вы- значыць кола пытанняў, звя- заных з яго інтарсамі і схільнасцямі. Калі ж такой службы ў школе няма або ў яе адсутнічае набор тэстаў, варта звярнуцца ў раённую прафкансультацыйныя пункты (ПКП). У кожным раёне Мінска

і ў абласных цэнтрах нашай рэспублікі яны існуюць. Зага- дачкі прафкантату акажуць неабходную дапамогу. Калі гэтага будзе недастаткова, можна звярнуцца ў Рэс- публіканскі цэнтр прафара- энціацый моладзі, што зна- ходзіцца ў Мінску па а- дрэсу: Шарыны, 46 (т.: 239-79-48).

Дзе ж можна атрымаць інфармацыю аб прафесіях, якія цікавяць?

Вядома, у раённых, га- радскіх аддзяленнях занятасці насельніцтва. Яны валодаюць прафесіяграфамі, якія дапа- магаюць адказаць на пытанні падлеткаў і бацькоў. Акрамя гэтага, можна пацікавіцца за- патрабаванасцю дадзенай прафесіі на рынку працы, а таксама попытам прадпрыем- стваў на такіх спецыялістаў. У Мінску існуюць малад- зёжныя і дзяржаўныя цэнтры інфармацыі аб прафесіях. Яны прапануюць шырокі спектр бясплатных паслуг па выбары прафесіі або навукальнай устанавы, у якой яе можна ат- рымаць.

Выбаўшы навукальную ўстанову ў падаўшы докумен- ты ў прыёмную камісію, неаб- ходна азнаёміцца з правіламі прыёму ў гэтую ВНУ. Не трэ- ба спадзявацца на правілы паступлення, узятыя з да- ведніцка мінулых гадоў, калі на- ўчэнцаў спецыяльнай малад- зёжнай студэнтаў або іх бацькоў — яна маглі безнад- зейна састарэць. Сёння кожна- яя ВНУ можа на сваёй мерка- ванне ўносіць змены ў правілы, паводле якіх будзе рабіцца набор, таму, каб не было непрыемных адкрыццяў, уважліва азнаёміцца з правіламі прыёму.

Падручнік - гэта і навуковая праца, і твор мастацтва

Слова настаўнікам-даследчыкам

раме. І мы за гэтыя падручнікі прагаласуем дзявоца рукамі!

Елізавета КАЗЛОЎСКАЯ, настаўніца матэматыкі першай катэгорыі (стаж працы - 30 гадоў):

— Якім я бачу падручнік па матэматыцы? Ён павінен адпавядаць вучэбнай праграме і мэтам навучання, развіваць логіку, мысленне і матэматычныя здольнасці вучняў, быць цікавым і даступным.

Лічу, што гэтым патрабаванням не супярэчаць падручнікі па матэматыцы для 5-6 класаў, аўтарамі якіх з'яўляюцца Л.А.Латоцін і Б.Д.Чабатарэўскі. Змест матэрыялу і характар яго выкладання адпавядаюць прынцыпам навуковасці, узроўню развіцця сучаснай матэматычнай навукі. Вучэбны матэрыял падаецца даказна, цэласна, даступна і лагічна. У падручніку шмат цікавых і розных па узроўню складанасці заданняў, ёсць заданні на паўтарэнне. Пасляхова рэалізуюцца прынцыпы нагляднасці, які дапамагае лепшаму ўспрыманню матэрыялу.

Вартасцю падручніка, на маю думку, з'яўляецца тое, што тэкставыя задачы рашаюцца арыфметычным шляхам, бо выкарыстанне гэтага спосабу развівае ўменне разважаць, дакладна і зразумела выказаць свае думкі. У падручніку змяшчаюцца разнастайныя дадатковыя матэрыялы, якія дапамагаюць пазнаць матэматычныя веды і задавальняюць пазнавальныя інтарэсы.

На працягу трох гадоў было прыёмна працаваць з аўтарамі гэтых падручнікаў. Яны заўсёды прыслухоўваліся да нашых меркаванняў, бралі пад увагу нашы заўвагі і пажаданні. І як вынік — добры перапрацаваны падручнік "Матэматыка. 4 клас".

Наталія ПЛАТОНОВА, настаўніца матэматыкі першай катэгорыі (стаж працы - 10 гадоў):

— У ходзе эксперыменту нам давялося працаваць з вучэбна-метадычнымі комплексамі, створанымі рознымі аўтарскімі калектывамі: "Матэматыка - 5", "Матэматыка - 6" (Л.А.Латоцін, Б.Д.Чабатарэўскі); "Матэматыка - 7" і "Алгебра - 8" (пад рэдакцыяй Л.Б.Шнепермана); "Матэматыка - 8" (Г.Н.Солтан і інш.); "Геаметрыя - 8" (Н.В.Гавдзюк); падручнікі для паглыбленага вывучэння матэматыкі ў 8 класе 12-гадовай школы — аўтарскія калектывы пад кіраўніцтвам К.А.Ананчыка (алгебра) і Н.М.Паганюскага (геаметрыя). Гэта

мэндацыя з мэтай укараніць ідэі развіцця навукаў у канкрэтную дзейнасць вучняў і настаўніка на ўроку. Яна павіна быць разнастайнай, сістэмнай і інструментальнай. Настаўніку пры гэтым адводзіцца самая важная роля — арганізаваць вучэбную дзейнасць, накіраваць яе ў патрэбнае рэчышча, падказаць, падтрымаць вучня, засцерагаць яго ад жорсткіх расчараванняў і катэгорычных меркаванняў, дапамагчы ў выбары гераканаўчых аргументаў.

Аўтары комплексу пастаянна супрацоўнічаюць з настаўнікамі-эксперыментамі, прыслухоўваюцца да іх пажаданняў, і як вынік гэтага супрацоўніцтва — новы комплекс для вучняў 8 класа, дзе ўлічаны амаль усе заўвагі. А менавіта: рознаўзроўневае выкладанне матэрыялу, уводныя старонкі да тэм, табліцы абгульчэння, падбор якасных і разліковых задач, інструкцыі для выканання лабараторных работ, матэрыялы па практычнаму выкарыстанню фізічных з'яў.

Ірына БЯДАРЫК, настаўніца біялогіі другой катэгорыі (стаж працы - 4 гады):

— Эксперыментальны падручнік "Біялогія - 8" і праграма для восьмага класа (аўтары — В.Я.Кузьменка, А.А.Ляшко, В.С.Канюшка) маюць шэраг істотных адрозненняў у параўнанні са стандартнымі вучэбна-метадычнымі комплексамі па біялогіі. Праграма пабудавана ў адпаведнасці з прынцыпам адгульчэння да прыватнага. У падручніку добра падобраны дадатковы матэрыял, што дае магчымасць настаўніку працаваць па 10-бальнай сістэме ацэнкі ведаў.

Хацелася б, каб метадычны апарат падручніка будзе дапоўнены прадметным паказальнікам, слоўнікам тэрмінаў. На маю думку, неабходна дапрацаваць тэму аб сістэме размнажэння беспазавоначных жывёл.

Станоўчы момант — паяўленне раздзела "Самастойная работа вучняў": дзеці выбіраюць любую з прапанаваных тэм і самі робяць назіранні, праводзяць даследаванні.

Увогуле падручнік змянені ў лепшы бок, але для найбольш прадукцыйнай працы з ім павінен быць рабочы сыштат вучня.

Школьнікам падручнік падабаецца. У ім шмат цікавага і новага для іх, бо ім трэба трапіць дадатковыя намаганні для пошуку матэрыялу ў даведчанай літаратуры — гэты матэрыял выдзелены.

настаўніку географіі з аўтарамі вучэбна-метадычных комплексаў, асабліва з Б.М.Крайко, які заўсёды прымае пад увагу ўсе прапановы і заўвагі настаўніку-эксперыментараў па паліпашэнню якасці вучэбнікаў.

Алена КАРПАВА, настаўніца рускай мовы і літаратуры першай катэгорыі (стаж працы - 18 гадоў):

— З кожным годам становіцца ўсё больш вядомай зацікаўленасць аўтарскіх калектываў ва ўдасканаленні вучэбных і метадычных дапаможнікаў. Калі спачатку, у першы год эксперыменту, падручнікі былі даволі тэарэтычнымі, перагружаны другарадным інфармацыяй, у іх адчуваўся недахоп практычных заданняў, дык цяпер яны сталі больш даступнымі, паявілася магчымасць выбару рознаўзроўневых заданняў. Аўтары ідуць на кантакт з настаўнікамі-практыкамі, прыслухоўваюцца да іх заўваг.

З цікавасцю знаёміцца і вучні, і настаўнікі з новымі тэмамі эксперыментальнай праграмы па рускай літаратуры для 8 класа 12-гадовай школы (аўтары — Т.Ф.Мушынская, С.Н.Каратай), чытаючы пазаму Пушкіна "Бахчысарайскі фантазм", апавесць Гогаля "Старасвецкія памешчыкі", апавяданні Тургенева і Кареліна, Казакова і Шукшына, вершы Суркова, Радзівенскага, Бутушэвіча. Забалокава, Рубцова і іншыя творы, якія раней не вывучаліся ў сярэдняй школе.

Абсалютна новы і падручнік "Руская мова - 8" (аўтары — Л.А.Мурына, А.Я.Долбік і інш.). Ён падабаецца і вучням, і настаўнікам. Спэцыяльна, што пасля працоўнай гэта, пакуль эксперыментальны, падручнік будзе адпавядаць усім патрабаванням школьнай філалагічнай адукацыі. Хацелася б, каб у працэсе вывучэння рускай мовы нашы вучні больш займаліся развіццём аргументаў і пунктуацыйных навывукаў, а не вывучэннем тэм "Тэкст", "Якая ў наступных класах, як паказвае вопыт, ім не так ужо і патрэбна. Мала увагі ўдзяляецца ўрокам па развіццё мовы, школьнікі не валодаюць навыкамі складання плана, праграма не адводзіць часу на вучэбныя сачыненні і пераклады.

Увогуле, падручнікі ў параўнанні з падручнікамі па рускай мове для 5 класа, які вельмі крытыкаваліся, значна палепшыліся. Гэта звязана з тым, што ў рабоце па іх стварэнню ўключыліся метадысты і вучоныя, якія спецыялізуюцца па распрацоўцы школьнага мовазнаўства.

ной. Трэба разгледзець пытанне і аб Айчынным вайне 1812 года. У падручніку — толькі адно прозвішча М.І.Кутузава (вайна — гераічная, народная), у параграфу — аб усіх і ні аб чым. Таму не ведаюць вучні гісторыі і не будуць ведаць. Ці цікавы падручнік? Думаю, што не.

Ці даступны? Аўтары ставяць перад школьнікамі задачы вывучыць сем складаных пытанняў, ахарактарызаваць усю першую палову XIX стагоддзя. Магчыма гэта? Думаю, што не.

Але гаворка ідзе пра эксперыментальны падручнік. Таму спадзяюся, што аўтары ўлічаць крытычныя заўвагі настаўнікаў, і падручнік стане больш даступным і цікавым.

Іна ІСАКОЎСКАЯ, настаўніца тэхналогіі другой катэгорыі (стаж працы - 19 гадоў):

— Прадмет выяўленчага мастацтва — сродак развіцця творчых здольнасцей вучняў. Школьнікам прапануюцца два падручнікі — "Мастацтва бачыць свет" (В.Ф.Таланцава) і "Выяўленчае мастацтва" для 5-7 класаў пад рэдакцыяй Н.Д.Мінца.

Падручнік "Мастацтва бачыць свет" накіраваны на знаёмства з агульнай і суветнай культурай, з тэорыяй мастацтва розных відаў і жанраў. Але ці магчыма знаёмства вучняў з тэорыяй мастацтва па слоўным апісанню? Не. Вучням павінен убацьці гэты творы, адчуць колер, характар персанажаў, стаўленне аўтара да сваіх герояў. Таму наяўнасць добрага ілюстрацыйнага матэрыялу неабходна пры вывучэнні прадмета "выяўленчае мастацтва". Падручнік "Мастацтва бачыць свет", на маю думку, перагружаны інфармацыяй.

А вось падручнік "Выяўленчае мастацтва" заслужыў добрую ацэнку. У ім падаюцца не толькі тэарэтычныя звесткі, але прапануюцца і практычныя заданні, якія вучні могуць выканаць не толькі разам з настаўнікам, але і самастойна. Падручнік трэба дапоўніць слоўнікам тэрмінаў.

Святлана САЙКОЎСКАЯ, настаўніца музыкі першай катэгорыі (стаж працы - 19 гадоў):

— 1-4 (0-3) класы займаюцца па старой праграме Д.Б.Кабалеўскага, перакладзенай і дапоўненай беларускімі вучнымі. З 5 класа школа перайшла на новую эксперыментальную праграму, распрацаваную В.Д.Юркевіч, і адразу атрымала новы падручнік, які адрозніваецца ад тых, з якімі нам даводзілася мець справу ў пачатковай школе. Ён мае пяць раздзелаў.

У раздзеле "Слушаем музыку" ў 5 класе вучні знаёмяцца з такім музычным жанрам, як опера, з вядомымі опернымі кампазітарамі, гісторыяй стварэння, сюжэтам і музычнай большай папулярнасцю ў XVIII-XIX стагоддзях. У 6 класе вывучаюць гісторыю развіцця музычных інструментаў і музыку розных эпох, пачынаючы з Сярэднявечжа і Рэнесансу і заканчваючы Класіцызмам. Школьнікі могуць паслухаць, як гучаць сапраўдныя музычныя інструменты розных эпох. У 7 класе вучні знаёмяцца з музычнай заможнасцю і рускіх кампазітараў XIX стагоддзя. І на гэтым музычным асвете заканчваюцца. Такое ўражанне, што ў XX стагоддзі музыка перастала развівацца. Прадмет быў заменены на "суветную мастацкую культуру".

Раздзел "Наша спадчына" знаёміць з абрадавымі песнямі, звязанымі з календарна-земляробчым цыклам, а пытанні-каментары да кожнай песні дапамагаюць замцаваць звесткі аб элементах музычнай мовы.

Раздзел "Наша творчая лабараторыя" дапамагае асвоіць элементарныя віды кампазітарскай творчасці, вучыць, як зверху стварыць песню і нават цэлую музычную кампазіцыю, а таксама знаёміць з рознымі спосабамі складання рытмічнага ахмента з выкарыстаннем музычных інструментаў.

Увогуле, падручнікі і праграма — не бліжэй. Яны сапраўды дапамагаюць развіваць круггляд і даюць добрыя веды. Аднак новая праграма, які і старая, мае пэўныя мінусы. Напрыклад, у 5 класе пры вывучэнні оперы як музычна-драматычнага твора дзецям прапануецца стварыць уласны твор, пачынаючы ад выбару сюжэту, распрацоўкі лібрэта і заканчваючы сачыненнем асноўных вачальных нумароў з аркестравым суправаджэннем. Вучню, які не наведвае музычную школу, справіцца з такім заданнем практычна немагчыма.

Творы, якія ўключаны ў раздзел "Песні для развучвання на слых", цікавыя, развіваюць мастацкі густ і логіку да музыкі. Але, на маю думку, многа проста не адпавядаюць узроставым асаблівасцям дзяцей. Напрыклад, складанне для спявання "Ave, Maria!" Ф.Шуберта, "Персідскі марш" І.Штрауса (6 клас), "Спадарожная песня" М.Глінкі, "Кахаю цябе" Э.Грыга, "Ты цудоўная, о Радзіма наша" (хор з оперы "Навуахаданосар") Дж.Вердзі (7 клас). Гэтыя творы больш падыходзяць да ўзроставага хору.

Меркаваць пра новую эксперыментальную праграму В.Д.Юркевіч складана яшчэ і таму, што мы не бачылі падручнікаў па музыцы для пачатковай школы і падагульняючага падручніка для 8 класа, які павінен паставіць кропку і паказаць, што неабходна ведаць школьнікам і чаму іх трэба вучыць. Спэцыяльна, што распрацоўшчы праграмы зможа давесці гэтую справу да канца, і нашы дзеці ў недалёкай будучыні сапраўды стануць дасведчанымі ў музыцы людзьмі з высокім мастацкім густам.

Эксперсіі па Беларусі:

тэл. (017) 227-18-11

З наступнага навучальнага года ў рэформе школы пачнецца важнейшы этап — масавая школа прыйдзе на новую структуру і змест адукацыі. Над удасканаленнем абноўленых падручнікаў, дапаможнікаў, вучэбных праграм працавалі калектывы 19 розных школ рэспублікі. Сёння настаўнікі-эксперыментатары 29-й сярэдняй школы Віцебска раскажыць аб тым, як праходзіла гэтая вялікая і напружаная праца, асобна спыняцца на праблеме №1 — якасці падручніка.

Запрашаем нашых чытачоў выказацца на дадзеную тэму. Чакаем вашых лістоў.

Святлана КІРСАНОВА,
рэдактар аддзела школ, тэл. 236-43-62.

"Мы працуем на будучыню"

Сярэдняя школа №29 Віцебска — адна з дзевятнаццаці школ рэспублікі, дзе чатыры гады назад пачаўся эксперымент па апрабачцы мадэлі сярэдняй агульнаадукацыйнай школы з 12-гадовым тэрмінам навучання. Падарганіцы калектывы гэтых школ працуюць на будучыню не толькі нацыянальнай адукацыі, але і на будучыню ўсёй нашай краіны. Мы адчуваем вялікую адказнасць, бо ад нашых эксперыментальных работ залежыць якасць новых нацыянальных падручнікаў, вучэбных праграм і планаў.

Гэтая работа патрабуе і ад настаўнікаў, і ад адміністрацыі глыбокага, а не фармальнага разумення канцэпцыі рэформы школы, яе задач, канкрэтных мэт, перспектыв развіцця нацыянальнай адукацыі; гэтая работа патрабуе штодзённай працы над сабой, паглыблення ў свой прадмет, авалодання сучаснай метадыкай выкладання; патрабуе ведання псіхалогіі школьнікаў і ўмення выкарыстоўваць гэтыя веды ў рабоце з усімі вучнямі і з кожным асобна.

На жаль, вялікая, напружаная праца калектываў эксперыментальных школ слаба адлюстроўваецца на старонках нашых педагагічных выданняў. Большасць педагогаў рэспублікі не ведае, чым мы займаемся, таму па-ранейшаму працягваем крытыкаваць дрэнныя падручнікі. Некаторыя лічаць, што рэформа ўвогуле не адбываецца. Мы вельмі прыкрасці да "гучнага" вопыту, хуткі і толькі станоўчыя вынікі, а штодзёнай карпатлівай, руцільнай працы не заўважваем. Праўда, вопыт работы школ па апрабачцы мадэлі школы з 12-гадовым тэрмінам навучання абгульчаны і сабраны ў зборнік "Рэформа агульнаадукацыйнай школы Рэспублікі Беларусь (з вопыту эксперыментальнай і інавацыйнай работы)", выдадзены ў Мінску да II з'езда настаўнікаў. Гэты зборнік атрымалі ўсе дэлегаты з'езда, і ёсць надзея, што яго прачыталі ў многіх школах нашай рэспублікі.

Эксперыментальная работа, сапраўды, ні на дзень не спынялася. За чатыры гады склалася сістэма кіравання эксперыментам на розных узроўнях: Міністэрства адукацыі — Нацыянальны інстытут адукацыі — эксперыментальныя школы. Гэтая сістэма дазваляе аналізаваць, планавачы, кантраляваць, карэктываць эксперымент і ў маштабе рэспублікі, і ў маштабе асобна ўзятай школы. Трэба адзначыць, што педагогі школы не проста выконваюць заданне "зверху", а з'яўляюцца паўнапраўнымі ўдзельнікамі эксперыменту па апрабачцы.

Таццяна АБРАМАВА, намеснік дырэктара, куратор эксперыментальнай работы:

— Эксперымент у нашай школе ідзе па некалькіх напрамках: статыстычная і аналітычная работа, вядзенне дзёнікаў настаўнікаў-даследчыцаў, усемагчымы дзягнатычныя тэсты. Гэтыя формы даследчай работы накіраваны на дасягненне цеснага ўзаемадзеяння паміж усімі ўдзельнікамі эксперыменту — настаўнікамі-практыкамі і аўтарскімі калектывамі. Каардынацыю ажыццяўляюць эксперты аддзела па кіраванню рэформаваннем школ Нацыянальнага інстытута адукацыі.

Важна, каб настаўнікі адчулі эфектыўнасць сваёй працы, зразумелі, што ад іх вопыту, заўваг і прапановаў шмат у чым залежыць, якія будуць нацыянальныя падручнікі. Рэгулярныя сустрэчы настаўнікаў з аўтарамі вучэбна-метадычных комплексаў на базе НІА і АПА Мінска з часам прывялі да плённага супрацоўніцтва. Сумесны пошук, зацікаўленасць, прадзейны рост настаўнікаў уласцівы для навукова-педагагічных калектываў, якія ўдзельнічаюць у эксперыменце. Таму творчы характар і неабыхавая стаўленне вызначаюць работу настаўнікаў-даследчыцаў сярэдняй школы №29, пра што сведчыць іх заўвагі адносна эксперыментальных вучэбна-метадычных комплексаў, якія апрабавуюцца. Гэта плён іх шматгадовай карпатлівай працы.

Безумоўна, не ўсё праходзіць так гладка, як хацелася б. Падручнік — гэта і навуковая праца, і твор мастацтва. Каб стаць нацыянальнымі набыткам, ён павінен адпавядаць многім патрабаванням. Ісцю, праўда, крытэрыі, які дазваляе беспамылкова вызначыць якасць вучэбнага дапаможніка — гэта стаўленне да яго вучняў. Толькі праз работу школьнікаў з падручнікам выяўляецца ступень навуковасці, даступнасці, паўнацэннасці і г.д. вучэбнай кнігі. І някі, нават самы вопытны педагог, не зможа замяніць сабой сапраўды добрую кнігу. Зразумела, настаўнік не будзе абараняць падручнік, які не па душы ні яму, ні вучням.

Вось меркаванні настаўнікаў нашай школы, што апрабавуюць эксперыментальныя вучэбна-метадычныя комплексы, ад якіх — адзін крок да нацыянальных беларускіх падручнікаў.

Вераніка БЯЛЯЎСКАЯ, настаўніца інфарматыкі вышэйшай катэгорыі (стаж працы - 19 гадоў):

— Сучаснае грамадства ўжо цяжка ўявіць без камп'ютэра. Вядома, камп'ютэр вельмі абыякава жыццё, але толькі тады, калі з ім умеюць абыходзіцца. Часам ствараецца ўражанне, што "разумная" машына — гэта прадмет "інтэр'ера" любога рабочага кабінета, з якога толькі выцяраюць пыл. У такім выпадку дзеці могуць дапамагчы дарослым.

цы новых падручнікаў, праграм, якія аналізуюць і параўноўваюць, робяць высновы і выказваюць свае прапановы. А далей на аснове матэрыялаў, прадстаўленых школай ў Нацыянальны інстытут адукацыі, вучоныя, аўтары вучэбна-метадычных комплексаў, распрацоўшчыкі праграм уносяць змяненні і дапаўненні. Толькі дзякуючы такой сумеснай працы можа атрымацца падручнік, які будзе адпавядаць сучасным патрабаванням. Радуе, што важнейшая справа — напісанне нацыянальных падручнікаў — узята на кантроль Прэзідэнтам нашай краіны: дзяржаўная матэрыяльная падтрымка, безумоўна, станоўча паўплывае на вырашэнне гэтага пытання. Вельмі важна, на нашу думку, каб новы падручнік выдаваўся толькі ў комплексе з метадычным дапаможнікам для настаўнікаў і з дадатковымі матэрыяламі для вучняў. Эканомічныя сродкі і выдаюцца "голы" падручнік, мы страчваем паўнацэнны эксперымент і ў канчатковым выніку зніжым якасць навучання.

Праблема, якая ўзнікае на гэтым этапе эксперыменту, — стварэнне новага пакалення вучэбных і наглядных дапаможнікаў, гістарычных і географічных карт, атласаў, табліц па біялогіі, замежнай мове і інш., прыбораў па фізіцы, хіміі, неабходнага абсталявання. Напрыклад, да новага падручніка па фізіцы немагчыма набавіць абсталявання для дэманстрацыі і практычных работ, якіяя праблема з забеспячэннем інструментамі і матэрыяламі ўрокаў тэхналогіі.

У ходзе эксперыментальнай работы мы зразумелі, што псіхалагічным забеспячэннем эксперыменту займаецца толькі школьны псіхолог. Я лічу, што вучэбныя школы псіхалагаў трэба праводзіць часцей, знаёміць іх з прымальнымі і метадычнымі, якія дапамагалі б вырашаць праблемныя моманты ў вучэбна-вучэбным працэсе ў рамках праграмы эксперыменту.

Працуючы ў рамках эксперыменту, мы працягваем рэалізоўваць выхавальныя задачы школы, аб'ядноўваем новае ў навучанні з новым у выхаванні. І робім гэта пакуль інтуітыўна, бо не маем магчымасці выкарыстоўваць перспектывы распрацоўкі па выкладанню прадметаў. Што ў нашых сілах, мы робім самі, але нам патрэбна і падтрымка.

Людміла БАРАНОЎСКАЯ, дырэктар школы, член Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь.

Інфарматыка выкладаецца ў сярэдняй агульнаадукацыйнай школе ўжо (або толькі?) семнаццаць гадоў. За гэты перыяд былі апрабаваны тры праграмы, і мы перайшлі ад навучання асновам праграмавання да валодання камп'ютэрам на ўзроўні карыстальніка. Хаця чамусьці алімпіяды праводзяцца толькі па праграмаванню. І вось новая праграма па інфарматыцы: 6 клас — 0/1, 7 клас — 1/0, 8 клас — 1/2, 9 клас — 2.

Наша школа працуе па апрабачцы новай праграмы (12-гадовае навучанне) і новых падручнікаў. Дзеці, з якіх пачаўся гэты эксперымент, цяпер вучацца ў восьмым класе, дзе ніводнай гадзіны не аддзена на прадмет "Інфарматыка". Таму мы бяром два класы з паралелі і ў якасці эксперыменту "вывучаем" інфарматыку, але ўсёго толькі як факультатыв... Такое пачуццё, што гэты прадмет нехта лічыць непатрэбным.

А цяпер зазірнем у праграму і падручнік па інфарматыцы. Калісьці тэма "Графічны рэдактар" вывучалася ў 10 класе на працягу васьмі гадзін, потым у 8 класе — шасці гадзін, цяпер плануецца ў 6 класе за чатыры гадзіны... Дзе логіка? Калі параўнаць існуючую праграму для 8-9 класаў з той, што прапануецца, дык розніца паміж імі — толькі ў тэндэнцыі змянення колькасці гадзін на вывучэнне матэрыялу (абавіраюцца толькі на праграму для 6 і 7 класаў). Як будзе адпавядаць далейшае выкладанне асноўных паняццяў прадмета, невядома, бо ніводнай сустрэчы ні са складальнікамі праграм, ні з аўтарамі падручнікаў яшчэ не было.

Але, нягледзячы на гэтыя недахопы, ёсць і амаль удалы падручнік, напрыклад, "Інфарматыка і інфармацыйныя тэхналогіі" для 6 і 7 класаў (Ю.А.Быдачэраў, А.Т.Кузняцоў). Радуе, што нарэшце ў падручніках ёсць падборка задач і практыкаванняў, якія вучыць можа выканаць дома і на маючы камп'ютэра. Калі ж да тлумачэння матэрыялу ў параграфі дабавіць ілюстрацыі, бо толькі па апісанню цяжка ўспрымаць інфармацыю, — было б, на маю думку, проста ідэальна. А ў цэлым падручнік удалы, працуючы па іх, атрымліваеш сапраўднае задавальненне: матэрыял выкладаецца даступна, зразумела, пры жаданні і невялікіх намаганнях вучні могуць засвоіць яго на даволі высокім узроўні.

Але, як звычайна, не быў бачкі мёду без лужы дзёгцю. Як будзе займацца па гэтых падручніках школьнікі, якія асвойваюць асновы інфарматыкі на такіх машынах, як "Карвет", "Яміга", "УКНЦ", "Ямаха" і інш.? Падобных камп'ютэрных класаў у рэспубліцы яшчэ вельмі мала. Пасляхова вучыцца па прапанаваных падручніках у адпаведнасці з праграмай можна толькі ў тым выпадку, калі ў вучня дома ёсць камп'ютэр з аперацыйнай сістэмай "Windows" і бацькі дазваляюць матэрыял выкладаецца даступна, зразумела, пры жаданні і невялікіх намаганнях вучні могуць засвоіць яго на даволі высокім узроўні.

Р.С. Ёсць меркаванне і прапанова! Тэрмінова перагледзець размеркаванне гадзін на інфарматыку ў праг-

сведчанне сілы беларускай матэматычнай школы, таго, што метадысты-матэматыкі працуюць цікава і плённа.

Прапанаваныя вучэбна-метадычныя комплексы па матэматыцы настрайваюць на сур'ёзнае стаўленне да прадмета, гэта дапамагаюць і арыгінальныя, нестандартныя заданні. Цікавая і карысная інфармацыя, змешчаная ў падручніках, пашырае круггляд, развівае інтэлект. Аўтары прапанавалі дыферэнцыраваны набор самастойных работ, распрацаваны па кожнай тэме комплекс заданняў, у тым ліку і вуснага характару. У ВМК уваходзяць метадычныя дапаможнікі для настаўніка, якія павіны дапамагчы зразумець аўтарскую думку. Ёсць таксама прыклады рашэння нестандартных задач, узоры афармлення.

На маю думку, вучэбна-метадычныя комплексы па матэматыцы можа назваць удалымі. Важным момантам з'яўляецца і тое, што падчас эксперыменту прагледжана такая форма работы як сустрэча з аўтарамі падручнікаў, якія не застаюцца аб'яважымі да меркаванняў і крытычных заўваг настаўнікаў.

Жанэта СМАЛЯКОВА, настаўніца фізікі вышэйшай катэгорыі (стаж працы - 24 гады):

— Сёння ў школу прыйшоў новае пакаленне дзяцей, якія выраслі ва ўмовах інфармацыйнага грамадства. Многія з іх так паглыблены ў віртуальны свет, што ён стаў для іх галоўнай рэальнасцю. Фізіцыны ж свет для іх — невядомы і незразумелы. Сапраўднае рэчаіснасць і жыццё патрабуюць намаганняў, затраты фізічных і душышчых сіл. І калі мы хочам быць карыснымі нашым дзецям, нам трэба мяняцца. Менавіта на гэта разлічаны новы вучэбна-метадычны комплекс па фізіцы для вучняў 7-8 класаў пад рэдакцыяй В.І.Дынін і Е.А.Талкачова.

Стварэння праграмы, падручніка, рабочых шпіткі, дадатковых матэрыялаў, распрацоўваюцца метадычныя рэка-

у падручніку шмат ілюстрацый жывёл, прыводзяцца зямельныя прыклады, што выклікае цікавасць да навакольнага свету, дапамагае зраз

Паэтычны календар Сакавік

18 сакавіка 2002 г. - 160 гадоў з дня нараджэння **Стэфана Маларма** (1842-1878), французскага паэта.
20 сакавіка 2002 г. - 105 гадоў з дня смерці **Апалона Майкава** (1821-1897) рускага паэта.
22 сакавіка 2002 г. - 170 гадоў з дня смерці **Эгана Вольфганга Гётэ** (1749-1832), нямецкага паэта.
27 сакавіка 2002 г. - 175 гадоў з дня смерці **Дамітрыя Венявіцінава** (1805-1827), рускага паэта.
28 сакавіка 2002 г. - 110 гадоў з дня смерці **Уолта Уйтмэна** (1819-1892), амерыканскага паэта.

Стэфан МАЛАРМЭ

Летняя журба

Ляжыш, сямішчыш, пад сонцам на пяско,
Ад валасоў тваіх прамыне рознасць ззянне.
Ён курчыць фіялкі, упашушы на ішчу,
І разбаўляючы слязім настой каханья.

Страсаючы са слоў маёй тупі луску,
Ты сунімаеш губ маіх дрыжжанне:
"Пад цёплым пальцам, у глуміх кутку,
Не зробіш муміяй адноно нас расстанне".

Ды валасы твае - як халадок ліся:
Душу ўтапішы ў іх, дастагнеш Небывіцця.
Хіба ты ведаеш, у чым яго значэнне?

О смак румянаў, соль слязі тваёй!
Магчыма, толькі ў іх маё збавенне -
Беспануціцтва і блуканні спакое.

Апалон МАЙКАЎ

Беларуская песня

"Ой, сыночкі мае, саколікі,
Ой, дачушкі мае, галубачкі!
Калі прыйдзе мой час, паміраць пачну,
Вы навокал мяне збярэцеся!"

Па святліцы ходзячы, сынікі шэпчуцца,
Як матульцы ім хавацца.
Па святліцы ходзячы, сынікі шэпчуцца,
Як дабро дзяліць-разбірацца.

Ой, дачушкі, нібы галубачкі,
Ды навокал матулі ўжоцца,
А нявестачкі, па святліцы ходзячы,
Пераміртваюцца ды смяюцца.

Жураўлі

Ачнуся ад развагі і вочы
Падняць імкнуса ад ямлі:
У цёмнай сіні да паўночы
Ляцэць клінамі жураўлі.

І з неба ў вобліску
Свайго гучыць
Не крык, а ціхі звон ідзе,
Як і палым на свеце ім.

Летні дождж

"Золата, золата падае з неба!" -
Дзеці крычаць і бігуць за дажджом...
- Хопіць вам, дзеці, яго мы збером,
Зерном збером залацістым, каб дом
Поўніўся пахам духмянага хлеба.

Эган Вольфганг ГЕТЭ

Новае каханне, новае жыццё

Сэрца, сэрца, што з табою?
Што збянтэжыла твой сон,
Нібы ты за светлай мрой
Зноў імчышыся наўздагон?
Знікла ўсё, чым ты гарэла,
Што любіла, што хацела,
Прагу прайшо і спакой,
Цяпер ты зноў з бядой.

Гэтай сілай бунтоўнай
Юнай чыстае пекнаці,
Сном жаюцца кавалі,
Зноў ахалюнае ты.

Той, што пайшла

Дык ты пайшла? Ні сном, ні ўздыхам
Я не грашыў перад табой.
Яшчэ ляжу я звычайным слыхам
І гукі слоў, і голас твой.

Як падарожнік у чаканні
Глядзіць у неба дзень пры дні,
Так вечны жаўранак уранні
Над ім спявае ў цішыні.

Як поглядаючы ў задуме
За тым, як хмаркі ў свет імчаць,
Вось так і вершы мае ў сьме
Вярніся! Ты куды? - крычаць.

Дамітрый ВЕНЯВІЦІНАЎ

Перад абранікам натхненія
Ты горды розум свой схіляй,
Ды ў асалоде захвалення
Не кожнай арфе давярай.
Нямат сусветнага прарокаў,
Які б з тайнога прыйшлі.
Дзе ёсць напывілае ўракаў
Са словам неба на зямлі.

Уолт УЙТМЭН

Калі ёсць такія дары

Калі ёсць такія дары, Амерыка, - Амерыка,
Упэўнена ў сабе, у імкненні наперад,
Бачыць перад сабою ўвесь свет,
Калі ёсць такія ўсе ішы дары, якія сышлі на цябе, -
Што, калі б ад адзін з іх у цябе памешалася (апошняя з невырашаных праблем)?
І ты страціла самае галоўнае: падараваных табе найчароўнейшых жанчын?

Што калі б яны зніклі?
Высокая жаночасць, харавое, дасканаласць, здароўе,
Якія дасталіся табе, - найвялікшы твой дар?

Пераклаў Яўген МІКЛАШЭЎСКІ.

Александра УСЦІМЕНКА

В.М.Бигезе

Если в женщине есть доброта,
Значит, женщина состоялась.
А когда к ним еще легкий нрав,
Чуть лукавства, кокетства малость...

Обаянье, веселость, умение понять,
Поэтичность души, звонкий голос
И стремление многих согреть и обнять,
Поддержать и возрастить как колос!
В общем, тост мой за Женщину,
ее Свет,

"Ты ўсім нам свеціш"

Аляксандра Івануаўна Усціменка (29.09.1948-4.02.2002) - кандыдат педагагічных навук, дацэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры. Ураджэнка Краснадарскага краю, выпускніца Ленінградскага інстытута культуры, свая прарэфісіяе жыццё яна прывяла да бібліятэчнай справе і вышэйшай бібліятэчнай адукацыі Беларусі. Плённы навукоўца, спецыяліст у галіне інфарматыкі і сацыяльных камунікацый, А.І.Усціменка пакінула ў спадчыну студэнтам і выкладчыкам, бібліятэкар-практыкам арыгінальны ідэі і распрацоўкі, шматлікія навуковыя, вучэбныя, метадычныя публікацыі. Бадай, толькі вузкае кола блізкіх сяброў знаёмае з яе паэтычнай творчасцю. І хаця колькасць гэтых радкоў не такая вялікая, як навуковых артыкулаў, а творы - без назваў альбо "з грыфам" "у альбом", менавіта яны "дакументальныя" сведкі высакароднасці ёе сэрца, шчодрасці душы, чалавечай прыгажосці, жаючаксці. Побач з імі - водгукі калег на заўчасны адыход А.І.Усціменка з жыцця, своеасаблівае паэтычнае развітанне з ёю.

Ее хрупкія і стойкія,
Терпелівае "да"
І притворное "нет"
И за то, что спасает от мрака
И скуки!

И.В.Мельник

Сорок пять, сорок пять...
Вот и ягода опять!
Эх, еще бы годы вспять,
Да все заново начать!
Удивитель, повстречать,
Сбросив зрелости печать...
Просто жить - как пятью пять,
Злых людей не замечать,
Вновь с надеждой чуда ждать,
Сметать с собой и летать,
Необязно обаять,
Безрассудно раздавать,
С легкостью все принимать,
Никогда не унывать,
Внешней веткой зацветать
И зеленеть, как в двадцать пять!
Сорок пять, сорок пять...

Л.А.Демешко

Недаром звался Ваш отец
И Бог Вас женщиной
Адамом,
создал недаром.

Ведь женщина - добро и зло,
Комфорт опасный.
Быть женщиной легко и тяжело
И все-таки прекрасно!
Так пусть же милосердный Бог,
что дал Вам долю,
как прежде, щедро любит Вас и холит!

Л.Г.Амелькович

Мой милый, добрый человек,
Наш суетный 20 век
Тебя чашечкой огорчает,
И боль, как пепел, оседает
На дно души...

Но все-таки сдаваться стрессам,
Тоске, унынию завесе,
Годам, судьбе, ханде и грусти -
(Ведь боль когда-нибудь
отступит!) -

Ты не спеши...

В груди ведь сердце не пустое -
В нем столько нежности, тепла...
Пусть нынче время не простое:
То дождик плещет,
то хочешь мгла,

Но жизнь прекрасна,
все равно прекрасна!

Не верь, что сказка
в сердце отцвела.
Пусть жизнь твоя идет
легко и ясно,
Пусть Бог тебе
воздаст сполна
Все то,
чего Судьба не дала...

Светлой памяти

Аляксандры Івануаўна
Усціменка
прывітаеца

Лілія ДЗЯМЕШКА

Зімою зямля астывала,
Меліца біла праз край...
Свежыя жытца дагараля,
Душу заклікала ў рай.

А сябрам так хацелася крыкнуць:
"Свяціся, агеньчык, не згнінь!"
Бо розум не можа ўцяміць
Адыход твой у рошкі сніл.

Пайшла ты. Як быццам зарніца,
Пагасла на досвітку дня.
Ты ўздыгнеш яшчэ, як пішанца
Штогод падымае зярня...

Валянціна БІГЕЗА

У жыццё ўцяцела бліскавіцай,
Прамільгнула ў ім, нібы вясёлка,
Не паспеўшы ўволю наталіцца,
Адцяцела ў неба яснай зоркай.

І адтуль ты свеціш нам і грэш,
Каб перажылі мы ўсе напачаткі.
Для цбе жаўдзі было галоўным
Надзіляць таго, хто побач,
шчасцем.

І някай мятуць зімой завеі
І дажджы ідуць на белым свеце,
Ты ў нашай памяці заўсёды
Зоркай зіхціш
І ўсім нам свеціш.

Наталля ЛАЗУКА

Ішла па сцяжынцы жыцця,
як ляцела,
Чароўная птушечка, светлы анёл.
Гукла да неба сваёй дабрывіняю,
А ў вечнасць пайшла
праз пакуты і боль.

Я веру, цудоўная, Божа - з табой.
Святая душа адцяцела ў рай.
Хай нехта ўсімніцца і скажа:
"Не веру".
Я ведаю: неба -
душы тваёй край.

Любоў ДАНИЛЕНКА

Нашым целам валодае тлен,
Толькі думкі -
субстанцыя вечная.
Цела можна ўзяць у палон,
Думкі - волоньня, нібы ветразі.

Вечер часу імчыць іх па свеце,
Слух і выпрабаванне штурм,
Дзе слабей - патонучы на мелі,
А высокім - прастора і плён.

Не баяцца яны пераваляў,
Не жахаюцца чорных глыбін,
І нашкодкам, бяззусым і сталым,
Своіх продкаў нясуць напамін.

Весткі

Знакамітая калекцыя Радзівілаў

На выставе, якая адкрылася ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук, упершыню прадстаўлены кнігі знакамітай калекцыі бібліятэкі Насвіжскай ардынацыі Радзівілаў.

Важна адзначыць, што магнаты большасць выданняў набылі ў Польшчы, Галандыі і Германіі. І невыпадкова: там знаходзіліся лепшыя тыпаграфіі Еўропы. Збор, які атрымаўся ў выніку, у гісторыі кніжнай культуры па сваёму саставу, зместу і храналагічнай унікальнасці. Найбольш шырока прадстаўлены пэрыядычныя выданні. Тут знаходзіцца перадавыя выданні класікаў асветы, кнігі па дакладных навуках, геаграфіі, тэалогіі, мовазнаўству, юрыспрудэнцыі, мастацтвазнаўству і, вядома, гісторыі, філасофіі і культуры. Выклікаюць непаробную цікавасць настольныя календары XVIII стагоддзя, прыкметныя выданні класікаў мастацкай літаратуры і філасофскай думкі: Вальтэра, Гётэ, Карамзіна. Безумоўна, яны з'яўляюцца каштоўнымі экзэмплярамі. Развіццё калекцыі была вывезена ў Германію ў час Вялікай Айчыннай вайны, але потым вернулі ў сталіцу нашай рэспублікі. Цяпер даследавана толькі нязначная частка ўсёй гэтай спадчыны, але работа працягваецца. Для яе завяршэння ад актуальных наладжванняў калі трох гадоў.

У Літве, Польшчы, Расіі, Фінляндыі знаходзіцца астатняя частка Насвіжскай ардынацыі Радзівілаў.

"Нам тут жыць"

На рахунку Беларускай маладзёжнай арганізацыі "Новыя асобы" нямае цікавых задумак і праектаў. У іх ліку "Данаможам знайсці сабе", "Маладзё - XXI стагоддзе", "Творчае самавыражэнне для лепшага ўзаемадзеяння", "Маладзё і злачыннасць", "Абарані сабе", "Нам тут жыць".

У іх знайшла непазрэдае ўвасабленне работа гэтай арганізацыі па аказанні дапамогі і садзейнічання дзіцячым цэнтрам для падлеткаў з нешчаслівых сем'яў, арганізацыя тэатральных пастановак па праблемах сучаснай моладзі на сценах Беларусі і Англіі, абмен вопытам работы па праблемах барбарызму са злучэннямі ў краінах Еўропы і правядзенне серыі семінараў па актуальных маладзёжных праблемах.

Важна адзначыць, што "Новыя асобы", які і цяпер гэтага назада, засталіся маладымі ў душы, стаўшы больш старэйшымі, вопытнымі і мудрымі. Сялетэ імі плануецца ажыццяўленне даволі сур'ёзных, але арыгінальных пачынаў па праектах "Нам тут жыць" і "Маладзё і дамакратыя". Асабліва ўвага звернута на арганізацыю сумеснага азнамалыльнага візіту з італьянскай маладзёжнай арганізацыяй, а таксама правядзенне іншых мерапрыемстваў у гэтым напрамку. Асноўным мэтам з'яўляюцца падтрымка творчай ініцыятыўнай моладзі ў галіне культуры, адукацыі, інфармацыі і экалогіі, умацаванне міжнароднага супрацоўніцтва, дасягненне ўзаемадзеяння срод маладзёжных розных краін. "Новыя асобы" садзейнічаюць развіццю маладзёжнага валанцёрскага руху ў Беларусі і павышэнню прарэфісіі акадэміі моладзі. Яны маюць на мзе правядзенне экалагічнай акцыі пад назвай "Нам тут жыць" па падрыхтоўцы да вясення-летняга сезону парка-музея камяніў ва Уруччы.

І сапраўды, у краіне існуе вялікая колькасць закінутых паркаў, скверцаў, культурна-адраўленчых зон, месцаў адпачынку. "Музей камяніў" - адзін з іх. Гэта асабліва ўнікальны прыродны куток - 2000 ледніковых камяніў знайшлі тут сваё месца і ўзяты пад ахову. Размешчаны яны ў некалькіх тэматычных экспазіцыях.

Есць тут і "Карта Беларусі" - цэнтральная і найбольш аб'ёмная частка. Яна адлюстроўвае асноўныя элементы беларускага рэльефу і арыентавана па напрамку свету, дзе выдзелены асноўныя азёры і абласныя цэнтры, а пашаходныя сцяжыны імітуюць рэкі. Непадарожна прыгажосць ландшафту нашага краю перадаюць валуны. Сюды яны прынеслі вялізныя маршавыя леднікі. Неадарозова пакрывалі яны ў апошні мільён гадоў паўночнае паўшар'е Зямлі. З цягам часу ледніковыя валуны становіцца вялікай радасцю і захоўваюцца цяпер толькі ў музее і запаведніках.

Свой першапачатковы выгляд музей камяніў сёння страціў і стаў зусім непатрабнай, "засцвялянай" тэрыторыяй (тут распаўсюджаны спіртныя напоі, ёсць выпадкі вандалізму, прадвадзіцца выгул сабак).

"Нам тут жыць!" - першы крок у вырашэнні гэтай праблемы. Як можна паўплываць на сітуацыю?

У час інфармацыяна-культурнай акцыі будзе праведзена сацыялагічнае апытанне аб тым, якія ведаюць жыхары горада пра існаванне такога парку-музея. Распаўсюджаны адпаведныя афішы, буклеты з фотаздымкамі, гісторыі стварэння і канцэпцыяй музея. Разгорнецца, безумоўна, і падрыхтоўка да вясення-летняга сезона, навадненне парку на тэрыторыі, пасада раслін розных відаў, правядзенне ў належаць стан газонаў. Для ўсіх унікальных гэтага мерапрыемства прадзе вясенняя акцыя, дзе будзе дадзены канцэрт вядомых музыкантаў, адбудуцца экалагічныя конкурсы і выстава "знаходка". На ёй будуць прадстаўлены прадметы, выяўленыя ўдзельнікамі акцыі "Нам тут жыць" у час уборкі парку-музея.

Вялікі падарунак

Нядаўна адкрылася новая карцінная галерэя ў горадзе над Сожам.

Калекцыя твораў, якая цяпер тут экспануецца, падаравана Гомелю "чалавекам стагоддзя", народным мастаком краіны, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі, акадэмікам жывапісу, прафесарам Гаўрылам Ваўчанкам.

Для ўсіх знаўцаў культуры нашай дзяржавы гэта, безумоўна, вялікі падарунак.

Пётр ШУБЯНОК.

Артур ВОЛЬСКІ.

Заўтра — Міжнародны дзень тэатра

Жывая душа творцы

Кожная новая кніга прыносіць альбо радасці, альбо расчараванне. Іншым разам проста пакідае чытача абываемым, не закрануўшы ні душы, ні сэрца, ні розуму. Гэтая ж кніга, скажу адразу, мне асабіста прынесла радасць. Радасць новай сустрэчы з добра знаёмым чалавекам, няўрымслывым творцам, нястомным шукальнікам, а галоўнае - адзначаным сапраўдным талентам.

Адгортваю прыгожую, з густым аформленню вокладку. Углядаюся ў партрэтаў аўтара. Так, гэта ён. Коля. Мікалай Мікалаевіч Трухан. Безудзельны фатаграфічны эдальфэ забівае жывое аблічча яго. У рысах твара, у вачах, якія нібыта прыгладжаны да цёплага, адчуваеш неадарознае, неспакойную і ў той жа час уважлівую да суразмоўцы твара. Гэтае адчуванне жывой душы аўтара не пакідала мяне ўвесь час, пакуль я чытаў кнігу. Не проста чытаў, а размаўляў з Мікалаем Мікалаевічам. Нават спрабаваўся адказаць. Як пры жыцці. А справаца ён любіць і ўмець. Умець адстойваць сваю мастацкую пазіцыю, сваё асабістае бачанне той ці іншай з'явы мастацтва. І не былі розніцы - значная гэта з'ява альбо так, дзельна, дробязь. Для яго на тэатры дробязь не існавала.

Міжволі прыходзяць на памяць асобныя эпізоды нашага даўняга і даволі працяглага знаёмства. Некалі з быў дырэктарам Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача. Мікола Трухан - артыстам таго ж тэатра. І праба сказаць, заўважым артыстам. Варта прыгадаць хіця такія ролі, які сэр Тобі ў шэкспіраўскай "Два-наццатой ночы", пастаўленай Барысам Эрыным, і Трыгорым у чэхавскай "Чай-цы", пастаўленай тагачасным галоўным рэжысёрам тэатра Рыгорам Баравіком. О, якія гэта былі розныя вобразы! Калі ў першым выпадку мы бачылі вясёлага і бяздумнага валацугу, прыхільніка Бахуса, дык у другім - самавітага, задуманага сабой мэтра літаратуры. Цяжка бы нават паверыць, што іграе іх адзін і той самы акцёр. Хаця грывам Трухан амаль не карыстаўся. Усё вырашалася ім за кошт унутранага пераўвасоблення, пранікнення ў духоўны і душэўны свет персанажа, спазнання адметнасцяў яговай характары.

Ну, чаго, здавалася б, яшчэ жадаць? Іграй у насалоду і сабе самому, і глядачам, ствараючы новыя сцэнічныя вобразы, карыстаючы тым, што табе дадзена Богам. Але гэта было б не па-труханавску. Ён не мог задаволіцца нечым адным, не мог адмовіцца ад пошукаў і жыццёва-спаскойна, так бы мовіць, спачываючы на лаўрах. Аднаго разу Рыгор Баравік даволі заклапочана спытаўся ў мяне: - Ці ведаеш ты, што Трухан з Баркоўскай маюць намер самастойна ставіць спектакль? Не, я гэтага не ведаў. У афіцыйных планах тэатра такога не было прадгледжана. Але я добра ведаў Трухана і яго неразлучнага сябра Віталія Баркоўскага, таксама артыста Тэатра юнага глядача. Што ж, - падумаў сам сабе, - гэтыя нешта могуць... А ўвогуле спытаўся: - На што ж яны нацэліліся? - Пакуль што ў іх скарэце трымаюцца. Але нешта, відаць, наватарскае. - А сцэна? Яна ж у нас вольная не бывае. - Ды яны не на сцэне. - Дзе ж? - Недаўно ў закусіліся... Парайшчылі, мы вырашылі не ўмешвацца ў творчыя пошукі нашых наватараў і не займацца ім. Праўда, якіматэрыяльнай дапамогі таксама не аказвалі. Ні дакарарыямі, ні касцюмамі... Ды і самі яны не турбавалі нас просьбамі аб дапамозе.

Неўзабаве нас з Баравіком запрасілі на прагляд спектакля.

Улічыце, - папярэдзіў, крыху хвалючыся, Трухан, - спектакль пачынаецца не з таго моманту, як вы ўладкуецеся ў крэслах, а вольна зараз, тут... з першага кроку да месца дзеяння...

Мы спускаліся па вузкіх прыступках так званай закусільнай часткі, адчынялі рэчывы металічныя дзверы, асцярожна, ледзь не выбіваўшы, сунуліся па завешаных сутарэнных пад сцэнічным кругам і нарэшце апынуліся ў невялікім пакоі, які на гэты раз уяўляў сабой і сцэну, і глядзельную залу. Усё - і выканаўцы і глядачы - былі ўжо на месцы. У пакоі панавала мёртвае цішыня. Як на пахаванні. Цымяна паміргвалі свечкі. А пасярод пакоя, на сталё, ляжала жанчына. Нібыта нябожчыца...

З пачатковых рэплік я разумеў: "Апошні тэрмін" Валянціна Расціўна.

Так, гэта быў першы подступы Мікалая Трухана да творчасці знакаміта-

га на той час рускага празаіка.

Я невыпадкова ўгадаў пра ўсё гэта. У кнізе, якая дала мне падставу для першай размовы, змешчана п'еса "Пахар", створаная М.Труханам паводле апавесцей В.Расціўна "Развітанне з Мацёрай" і "Пахар". І, неабходна сказаць, творчы ўзровень ён - значна вышэйшы за тую ісцэнроўку, якую мы бачылі некалі ў тэатральным пакоі. Хаця яны пакінула моцнае ўражанне, якое не знікла, не сцералася па сённяшні дзень.

Шмат чаго засталася ў памяці. І сумеснае з Баравіком гасцяванне ў Міколавых бачкоў у вельмі прывабыным сваёй прыбранасцю і чысцінёй дамку на ўсходняй ускраіне Пешчаніч. І падарожжа па выбітай і грамадзянскай да вазера ў густым і бязлюдным лесе. Вада ў возеры была надзвычай чыстая, але рыба - яны не лавілася. Затое "юшка" з аднаго акунка і наядуна асукбелнай курцы, прыхопленай Мікалаем, да дому таемна ад нас, аказалася надзіва смачнай. А якое было неба над возерам! Глядзіш у ягоную сінечу і адчуваеш сабе мізэрным, нічога не вартам стварэннем у загатавай і неспасцігальнай свецібудоўе...

Можа, я і не стаў бы ўгадваць пра такія эпізоды нашага знаёмства з Труханам. Яны ж як быццам не маюць непасрэднага дачынення да ягонай кнігі. Але ў той жа час менавіта яны даюць мне сённяшні ключ да разумення душы творцы, якая ўмяшчалася ў сабе і невялікае беларускае мястэчка з мілым дамком на ўскраіне, і неабсяжыя дачыненні касмічнай прасторы.

Вось і ў кнізе: з аднаго боку - Анатоль

ЗАСНАВАЛЬНИК —
МИНИСТЕРСТВА
АДУКАЦЫІ
РЕСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ</